

DE LEGENDE VAN MENOTI-NOTI,

DOOR

Dr. N. ADRIANI.

De legende uit Midden-Celebes, waarvan tekst en vertaling hier volgen, is vooral om twee dingen merkwaardig. Vooreerst omdat zij bij eenige andere Indonesische volken wordt teruggevonden, hoewel de karakteristieke bijzonderheid van het verhaal, in zijne verschillende vormen, kan doen twijfelen of het wel oorspronkelijk Indonesisch is. Ten tweede, omdat deze legende het gebruik van den boog vermeldt, een oud-Toradja'sch wapen, dat thans geheel in onbruik is geraakt.

Ziehier het verhaal in het Barée en in het Nederlandsch :

Lolita i Menoti-noti.

I Menoti-noti tau tatogo santua'i, bare'e kaintjani papanja pai nenenja; radua langkai, samba'a we'a. Tua'inja tuama i Tinojalangi to'onja, au we'a naperapi mokole, ndaporongo, bare'e nawai ntukakanja. Ungka lai ria moiwali tau, poi-walinja setu, bare'e ndale'o i Menoti-noti pai i Tinojalangi, maka makodje si'a, makaliki: pobarunja ri Ngudju nTibu, ri tana nTo Ra'u, lipunja Pinebulawa ri sambote mPoso, watu napoboboka, ndatepa se'i². Popantjuanja ndjau, o sindjan ri Bone mBulangi, ri pontu mPolande Bajo. Membangu jore ri banuanja wungka eo, natima tawalanja, nawunuka tau ri sambote mPoso se'i, kono, polasi kantanja nawunu, nepa kono tau samba'a, polasi nawunu, polasi wo'u nontju, tudu ri tana tau setu, madungka, matemo. Koro mPoso se'i natendelaka ntaliku, bare'e mowote mpo-

duanga, bara mowote mponangu bare'e, dja mesombulaka, tudu ri sambote se'i, ewantjetu wolu kalo'unja wai lo'u. Narata tau mouba ananja, napekutana: Bara tuama, bara we'a nauba se'i? pai nalede wo'u pauba; ane tuama, sangaja-ngaja nasambale, ane we'a, bare'e napepate. Re'e tau mompakarau ananja pai natunggai da napepate i Menoti-noti ananja setu, napokau molontjo lawa-lawa, sangaja-ngaja nalulu i Menoti-noti, napepate, nasaju, nepa mewalili ndeki lipunja.

Ewa se'i poiwalinja: Mewali naungku ntau, rajanja da napepate tau santua'i setu, bare'e nale'o, maropu-ropu tau, bare'emo nakoto, maka dja si'a anu mompepate tau. Masacsac wo'u nakira-kira ntau, nasebuka ringgi sondo ri sambali bentenja, lau sompini pura², setu pai bare'e tongawa bentenja, dja sisi'a ndate santua'i, katatogonja we'a napoiwalika. Puramo ungka lai ria, tuma'i i Menoti-noti santua'i, nawetesi sompini ri sambali bentenja, mangan, natundju, nepa naruru ringgi ntau anu tesebu lai ria. Puramo natundju, maramo bente, nakita ntau ndeku owi, nato'o: O sima'i i Menoti-noti, ma'imo komi pura², da ndeku muni kita, maka tongawamo bentenja. Ja, pesawinja ndati ria, naungkumo ntau, pai re'e wo'u tau nasangke, nawunu, nepa nasajuka, mariangkani opimo tau, sondo au mate, anu tuwu maewa pai napana ntau i Menoti-noti, konomo mata mpana paja'anja, kono wo'u kasangkomponja, maka ntje'e siwia-wia kakalikinja pai kakodjenja. Tudu ri tana i Menoti-noti pai i Tinojalangi, katudunja ri tana, bare'emo nakoto ndeki raoa, matemo, napepate ntau; djamo kasangkomponja we'a napatuwu, maka ntje'e au napoiwalika, napekitima mokole. Kapate ntukakanja, natima mokole, naporongo, lai riamo kapusanja.

Verhaal van Menoti-noti.

Menoti-noti en zijn jongere broer en zuster waren met hun drieën, hun vader en moeder zijn niet bekend, twee broers en ééne zuster. Zijn jongere broer heette *Tinojalangi*; de

zuster werd ten huwelijk gevraagd door een vorst, maar de broeders gaven haar niet. Daarop brak de oorlog uit, maar in dien oorlog kon men *Menoti-noti* en *Tinojalangi* niet vangen, want zij waren dapper en vlug; hun palmwijn taptten zij op Kaap *Tibu* in 't land der *To Ra'u*, hun dorp was *Pincbulawa* aan gene zijde der Posso, een steen sloot de poort af, ook nu is die nog daar te vinden. Heel ver ginds, op de *Bulangi*-zandbank, bij *Polande Bajo*, gebruikten zij hunne voorspijs. Als *Menoti-noti* thuis van zijn slaap was opgestaan, nam hij zijne lans en wierp die naar de lieden aan de overzijde der Posso en 't gebeurde dat hij een man raakte door zijn schild heen; daarop vloog de lans nog door een anderen man heen en doorboorde nog een rijstblok; de menschen kwamen op den grond terecht en vielen dood neer. De Posso-rivier hier sprong hij rugwaarts over; hij kwam niet met eene prauw aan den overkant, evenmin met zwemmen; hij sprong er maar over en kwam dan op dezen oever terecht en zoo kwam hij ook weer aan den overkant. Als hij iemand tegenkwam die een kind in de sarong droeg, dan vroeg hij: Draag je daar een jongen of een meisje? en dan maakte hij die sarong los; was het een jongen, dan sneed hij hem steeds de keel af; was het een meisje, dan doodde hij het niet. Was iemand boos op zijn kind en wilde hij het door *Menoti-noti* gedood hebben, dan beval hij het ver weg te loopen; steeds werd het dan door *Menoti-noti* vervolgd, gedood en onthoofd; daarna keerde hij weer naar zijn dorp terug.

De krijg tegen hem verliep aldus: Hij werd dan belegerd door de menschen, om hem en zijn broer te doden, maar hij was niet te vangen; de menschen stierven bij hoopen, zij konden 't niet meer uithouden, want 't was slechts hij die de menschen doodde. Eerst na langen tijd waren de lieden hem te slim af; zij strooiden vele rijksdaalders buiten de omheining van zijn dorp. Daar waren vele doornstruiken, zoodat zijn dorp niet zichtbaar was; daarin woode hij slechts met zijn broer en de zuster om wie de

strijd gevoerd werd. Toen dit gedaan was, kwamen *Menoti-noti* en zijn broer naar buiten, hakten de doornen buiten de omheining om, verbrandden ze toen ze droog waren en raaptten de rijksdaalders der vijanden op, die daar verstrooid lagen. Toen de doornstruiken afgebrand waren, was de vesting ontbloot; dat zagen zij die vroeger opgetrokken waren en zeiden: „O, daar komt *Menoti-noti* naar buiten; komt allen hier, dan gaan wij weer naar boven, want zijne vesting is ontbloot. Toen zij dan boven gekomen waren, werd hij belegerd, maar hij greep de menschen in de vlucht en sloeg hun 't hoofd af; vele malen werden alle menschen gedood en velen stierven; de overlevenden bevochten hem en schoten met den boog op *Menoti-noti*; toen werd zijn voetsool getroffen; ook zijn broeder werd geraakt, want die was al even vlug en dapper. *Menoti-noti* viel op den grond, met *Tinojalangi*; na hun val op den grond, konden zij niet meer naar boven in de lucht; zij stierven, door de menschen gedood; slechts hunne zuster liet men in 't leven, want die was 't om wie de strijd werd gevoerd; de vorst liet haar halen. Na den dood harer broeders nam de vorst haar en huwde haar en daarmee was het uit.

In het Feest-album van Prof. Veth bespreekt Prof. Niemann deze legende op bl. 149 en vermeldt haar voorkomen bij de Javanen, de Makassaren en de Minahassers, en ten slotte in Achter-Indie, vanwaar hij haar afkomstig acht. Ze heeft dus eene verre reis gemaakt, maar dit is geen bezwaar tegen Prof. Niemann's onderstelling. De Toradja's, die nog bijna geen geld hebben en bijna uitsluitend ruilhandel drijven, in een hunner verhalen te hooren spreken over rijksdaalders, die ze eerst door de vreemde handelaren hebben leeren kennen, dit wekt terstond twijfel op aan de oorspronkelijkheid. Het zou intusschen kunnen zijn dat deze *ringgi* vroeger iets anders zijn geweest en dat zou alleen goud kunnen zijn. Sedert eeuwen verzamelt men in een aantal bergstroomen van Midden-Celebes goud, vooral op

de hoogvlakten in het Centraalgebergte die door de To Bada, To Besoa en To Napoe wordt bewoond. „Goud” heet in het Bare'e *wujawa*; in den naam nu van *Menoti-noti*'s vesting, *Pinebulawa*, is een oudere vorm van dit woord, *bulawa*, de stam. Van het infix -in- ontdaan, blijft er over *pebulawa*, nominale vorm bij *mebulawa* „goud zoeken, op goud uitgaan”, *pebulawa* „goud-zoekplaats”, *pinebulawa* „tot goud-zoekplaats gemaakt”. Dit *mebulawa* beteekent niet „goud zoeken in de rivieren” of „goud wasschen”, daarvoor heeft men het speciale woord *mumbo*, maar „op goud uitgaan”, zoodat *pinebulawa* een volkomen gepaste benaming is voor de plaats waar *Menoti-noti*'s vesting heeft gestaan, indien hij n. l. daar uit is gekomen om goud op te rapen in plaats van rijksdaalders.

Ten tweede is in dit verhaal merkwaardig de vermelding van den boog als oorlogswapen. De boog is n. l. in 't geheel niet meer in gebruik bij de Toradja's, maar dat zij hem gekend hebben, is onweerlegbaar aangetoond door den Heer Alb. C. Kruijt, Zendeling-Leeraar te Posso, in de Mededeelingen van wege het Nederlandsche Zendelinggenootschap, Deel 41, bl. 9. Met weet ook nog zeer goed dat de „Ouden” den boog gebruikt hebben, althans mij is deze legende verteld door een man wien ik vroeg of hij ook iets wist van het gebruik van den boog bij de Ouden. „Ja, was zijn antwoord, onze voorouders hebben den boog gebruikt, want zij hebben er *Menoti-noti* mede doodgeschoten”. Op mijne wedervraag wie *Menoti-noti* was, deelde hij mij de legende mede. De boog heet, zooals men in den tekst kan zien, *pana*, het bekende woord dat bijkans overal in Indonesie wordt teruggevonden (Mal. Jav. *panah*, Tag. Bis. Ibn. Negr. Boeg. *pana*, Bim. Niasch *fana*, Fidji *vana*, enz.), de pijlen heeten *mata mpana*. Dat *Menoti-noti* en *Tinojalangi* aan hunne voetzolen werden gekwetst, kwam doordat zij steeds van boven op de menschen neersprongen, hen in de vlucht grepen en daarna afmaakten.

Taalkundige opmerkingen bij dit stukje te maken, zou

een onbegonnen werk zijn. Alleen nog iets over de namen der beide hoofdpersonen. *Noti* is een geschilde tak van licht hout, bijv. van den *baru*-boom (*Hibiscus tiliaceus*, *Bar. molowagu*), *Menoti-noti* zou dus kunnen beteekenen „als een stukje licht hout doende”, 't geen kan zien op zijne vlugheid en de gemakkelijke waarmede hij in de lucht sprong. *Tinoja-langi* beteekent „door de lucht gewipt, op en neer bewogen”; *toja* is in 't Parigisch nog „wieg”; men herinnere zich hierbij dat de inlandsche wieg gewipt en niet geschommeld wordt. Beider namen kunnen dus doelen op helden die in de lucht springen en van daar uit hunne vijanden bevechten, een dikwijls voorkomende eigenschap bij Toradja'sche helden, in de verhalen.

Ten slotte eenige mededeelingen die de vertaling verduidelijken. Kaap *Tibu*, aldus geheeten naar de de zoutwaterplassen die daar bij eb achterblijven, ligt halfweg tusschen Posso en Todjo, een goede dagreis voor de langs het strand roeiende Toradja's. Evenver als Kaap *Tibu* ten O., ligt kaap *Polando Bajo* ten N. N. W. van Posso, op $\frac{1}{4}$ van den afstand tusschen Posso en Saoesoe. De zandbank *Bone mBulangi* ligt ruim een gezicht ver uit den wal. Iemand, die dus eerst eene dagreis ver zijn morgendrank gaat aftappen en zijne vóórspijs daarbij gaat opeten op eene plaats die juist evenver in tegenovergestelde richting van zijne woonplaats ligt, kan wel buitengewoon vlug genoemd worden, want men onderstelt hierbij dat hij bij het hoofdmaal (des morgens om 9 uur) al weer thuis is. De dagelijksche palmwijn komt gewoonlijk iets vóór den maaltijd aan; men wil er dan terstond van drinken en eet daarbij dan ook iets vooraf: wat geroosterde mais, een stukje vleesch of visch, gebakken saga, naar 't geen de tijd meebrengt.

„Doornstruiken” is de vertaling van *sompini* (To Lage), *sompiniki* (To Pebato) of *sompiniti* (To Ampana), de *Caesalpinia Bonducella*, eene klimplant die aan bladeren en stengels vol scherpe dorens zit. In het Sangireesch heet zij *sëmpini*' of *sumpini*', in het Tag. Bis. en Pamp. *sapinit*, in het Ton-

dano'sch *sampinit*, Tompak. *tompinis*. De vruchten zijn zoo groot als knikkers, doch lichter en niet geheel rond, met een deuk. Zij worden in de Minahassa en op Sangir als knikkers gebruikt. Vandaar dat men Dr. Koorders als „Maleischen” naam van het Tondano'sche *sampinit* „kënikir” heeft opgegeven. Zie zijn „Verslag eener Botanische Dienstreis door de Minahassa”, bl. 180.

PANTA BIJ MAPANE,
ZUIDKUST DER TOMINI-BOCHT, Februari 1899.
